

ANALIZA ISELJAVANJA STANOVNIŠTVA I UTJECAJ NA TRŽIŠTE RADA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Ćurić, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:666358>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-01**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**ANALIZA ISELJAVANJA STANOVNIŠTVA I
UTJECAJ NA TRŽIŠTE RADA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

Mentor:

Doc. dr. sc. Maja Mihaljević Kosor

Student:

Antonela Ćurić

Split, kolovoz, 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. MIGRACIJE U EKONOMSKOJ TEORIJI	2
3. MIGRACIJSKI VALOVI U REPUBLICI HRVATSKOJ	4
3.1. Iseljavanje iz Hrvatske	4
3.2. Imigracija u Hrvatsku.....	7
3.3. Suvremeni migracijski obrasci.....	9
4. ODLJEV MOZGOVA IZ REPUBLIKE HRVATSKE	10
4.1. Emigracija i nezaposlenost mladih.....	11
4.2. Glavni ekonomski razvoj.....	14
4.3. Zaposlenost i tržište rada	15
4.4. Nestandardni oblici rada.....	16
4.5. Nezaposlenost mladih.....	16
4.6. Manjak radne snage i migracije	17
4.7. Plaće i troškovi rada	18
4.8. Neprijavljeni rad	19
5. MIGRACIJA, EKONOMSKO I TRŽIŠTE RADA I TRENDOVI U REPUBLICI HRVATSKOJ, 2002-2017.....	21
5.1. Emigracija u brojkama	23
5.1. Razlozi migracije	26
5.2. Budućnost Republike Hrvatske.....	27
6. ZAKLJUČAK.....	29
LITERATURA	30
SAŽETAK	33
SUMMARY	34

1. UVOD

Sredinom 2013. Hrvatska se pridružila Europskoj uniji (EU) i kao država članica dobila pristup jedinstvenom tržištu EU. Ulaskom na jedinstveno tržište, zemlja ima koristi od četiri slobode – slobodnog kretanja roba, usluga, kapitala i radne snage koje omogućuju učinkovitiju preraspodjelu domaćih faktora proizvodnje, što rezultira novim poslovnim i trgovinskim mogućnostima i u konačnici povećavaju izgleda za rast država članica. Istodobno, pristupanje EU pokrenulo je primjenu privremenih, prijelaznih odredbi kojima se ograničava slobodna mobilnost radne snage iz Hrvatske na tržišta rada ostalih država članica. Unatoč tome, jedan od izravnih učinaka pristupanja EU i s njima povezana preraspodjela domaćih faktora proizvodnje bila je također značajan odljev stanovništva iz Hrvatske u druge države u EU. Takav razvoj događaja podigao je pitanja vezana uz iseljništvo na prvo mjesto javne rasprave u Hrvatskoj. Oslanjajući se na mješavinu anegdotskih dokaza, ad hoc anketa i objava na društvenim mrežama, mediji su se pretežno bavili prenošenjem i propagiranjem mračne slike „hrvatskog egzodusa“. Istovremeno, zbog netočnih migracijskih statistika nije napravljena odgovarajuća procjena veličine i prirode ovog emigracijskog vala. Službene statistike o migracijama koje je prikupio Državni zavod za statistiku u Hrvatskoj objavljuju se s konstatacijom da se broj iseljenika temelji na samoprijavlivanju iseljništva od strane samih iseljenika, procesu koji je jasno obeshrabren relativno teškim postupkom koji rezultira gubitkom naknada za socijalno osiguranje u zemlji.

2. MIGRACIJE U EKONOMSKOJ TEORIJI

Međunarodna migracijska literatura razlikuje dva pristupa: onaj koji objašnjava pokretanje pokreta i onaj koji objašnjava upornost migracijskih tokova (Massey i sur., 1993). Pioniri neoklasicističke teorije migracija u analizi ekonomskih migracija potječu od neoklasične ekonomije, što znači da se temelji na pretpostavkama racionalnog izbora, maksimizacije korisnosti, očekivanih neto prinosa i faktorske mobilnosti (Arango, 2016).

Prema toj teoriji, međunarodna migracija događa se zbog geografskih neravnoteža u potražnji i ponudi radne snage. Drugim riječima, za zemlje s niskim plaćama karakterizira velika količina rada u odnosu na kapital, dok zemlje s visokom plaćom obično imaju ograničenu količinu rada u odnosu na kapital što stvara razliku plaće u cijelom svijetu. U tom kontekstu, odluka o migraciji je individualna odluka donesena nakon odmjerenja korisnosti migracije i korisnosti ne migriranja – pojedinci teže prelasku iz zemalja s niskim plaćama u zemlje s visokim plaćama koje traže veći povrat kako bi maksimizirali prihode.

Slijedom toga, uklanjanje razlika u plaćama smanjilo bi migraciju radne snage. Druga teorija koja objašnjava migracije je teorija dualnog tržišta rada (Piore, 1979) koja tvrdi da se kretanja događaju zbog povlačenja faktora u razvijenim zemljama primateljima.

Tržišta rada koja primaju radnu snagu segmentiraju se u kapitalno intenzivan sektor s visokokvalificiranom radnom snagom i radno intenzivan segment s pretežno niskokvalificiranom radnom snagom. Radno intenzivan sektor treba radnike i stvara potražnju radne snage, koju treba zadovoljiti zapošljavanjem stranih radnika.

Nova ekonomija migracije radne snage (Taylor, 1999; de Haas, 2010) sugerira da je odluka o napuštanju zemlje odluka koju donosi cijela obitelj ili domaćinstvo, a ne samo jedna osoba koja se kreće. Domaćinstva donose odluku o migraciji članova obitelji kako bi umanjili rizik od nedovoljnog prihoda kućanstva. Neki članovi obitelji mogu ostati i raditi kod kuće, dok neki članovi emigriraju kako bi zaštitili obiteljski dohodak od rizika koji se mogu dogoditi u matičnoj zemlji.

Član koji radi u inozemstvu obično šalje doznake, što ne samo da povećava kućni proračun, već imaju i pozitivan utjecaj na ekonomiju države koja šalje. Ogromna količina istraživanja istraživala je migracijske trendove i pokušala stvoriti teoretske modele koji će objasniti motive

i ustrajnost radničkih pokreta. Nove teorije formulirale su skup odrednica migracija (Massey i sur., 1993.), jer razlike u plaćama nisu nužni uvjet da se međunarodne migracije mogu dogoditi niti da se migracije zaustave kad se izjednače plaće.

Ako tržišta u zemljama pošiljatelja ne funkcioniraju dobro, razlozi koji uzrokuju kretanje i dalje postoje. Štoviše, iseljavanje se može smatrati jednim načinom poboljšanja zaposlenosti i uvjeta života ako se suoče sa lošim, nesigurnim izgledima za zapošljavanje i nedostatkom nade (Carmo i sur., 2014).

3. MIGRACIJSKI VALOVI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Specifični geostrateški položaj Republike Hrvatske, njezino mjesto unutar različitih povijesnih država i odgovarajući politički interesi snažno su utjecali na zabilježene migracijske obrasce i trendove od 19. stoljeća nadalje.

Prekogranični pokreti kao i unutarnja mobilnost pokazali su neke sličnosti s migracijama u drugim sredozemnim i srednjoeuropskim zemljama u pogledu ekonomskih aspekata, ali i druge specifičnosti kao što su različite vjerske tradicije, heterogene etničke komponente i razni kulturni identiteti. Na bogato tradicionalno migracijsko iskustvo dodatno su utjecali svjetski ratovi i ekonomska recesija, politička previranja i planirane migracije.

Hrvatska predstavlja složen i višedimenzionalan prostor migracijskih aktivnosti zbog sezonskih prekograničnih migracija i prekomorske emigracije krajem 19. i 20. stoljeća, radne migracije tijekom socijalističke ere i nedavnih migracija visoko kvalificiranih stručnjaka.

Značajan metodološki problem u vezi s podacima o hrvatskoj migraciji, osim nejasne definicije „hrvatskog iseljenika“, je i nedostatak sustavnih i jedinstvenih službenih statističkih evidencija za sve regije koje obuhvaćaju Republiku Hrvatsku, koje su ranije bile pod jurisdikcijom različitih država (Mlinarić 2009. godine). Stoga je teško usporediti ili kombinirati podatke različitih vrsta.

3.1. Iseljavanje iz Hrvatske

Masovne migracije s područja današnje Hrvatske imaju dugu povijest; započete kao rezultat čestih ratova između Osmanlija i Habsburgovaca (15.-XVIII. stoljeća). Današnje hrvatske manjine u europskim zemljama (Austrija, Mađarska, Slovačka, Češka, Rumunjska, Srbija i Italija) potječu izravno iz ovih ranih migracijskih tokova.

Sljedeći migracijski val započeo je 90-ih i trajao do 1914. Procjenjuje se da je oko 350 000 do 450 000 ljudi napustilo hrvatske zemlje na prekomorskim odredištima prvenstveno zbog ekonomskih razloga, poput poljoprivredne krize, brodogradnje i epidemije filoksere u proizvodnji vina i povećanja ruralnih -populacija (Lakatoš 1914; Nejašmić 1990, 1991; Telišman 1978).

Polunapuštena područja, posebno u Americi i Australiji, bila su najugodnija odredišta za ljude iz slabo razvijenih, ali prenaseljenih regija poput ruralne Dalmacije. Nakon što su sredinom 19. stoljeća prvi radnički migranti s ovog područja dosegli SAD i Kanadu, industrijski rast i rastuća svjetska tržišta rada u SAD-u dodatno su privukla radnike iz nerazvijenih europskih regija poput Hrvatske, uz pomoć agenata za iseljavanje koji su zapošljavali jeftine radnike za američke rudarske kompanije, brodogradilišta i tvornice (Mlinarić 2009).

Sve do Prvog svjetskog rata, tijekom razdoblja otvorenih vrata u SAD-u, nije bilo značajnijeg iseljavanja iz Hrvatske u europske zemlje. Međutim, oni koji su emigrirali učinili su to spontano, zbog nedostatka skladnih domaćih migracijskih propisa i liberalne politike useljavanja zemalja primatelja. Prekomorska emigracija rezultirala je ranim znakovima depopulacije na nekim dalmatinskim otocima (Brač i Hvar) i Istri, gdje je masovna emigracija započela već u 1860-ima (Nejašmić 1991).

Nakon Prvog svjetskog rata okolnosti za iseljavanje su se bitno promijenile. U prvoj jugoslavenskoj državi, osnovanoj 1918. godine, Hrvatska je nastavila osjećati iseljavanje zbog ekonomskih poteškoća. Posebna vrsta emigranata bili su „austrougarski“ (uglavnom njemački, mađarski i češki govornici) koji su napustili Hrvatsku nakon raspada Habsburške monarhije iz političkih razloga.

Ubrzo nakon rata, promijenila su se i odredišta radničkih migranata. Zahvaljujući masovnoj nezaposlenosti i siromaštvu, prekomorske su zemlje uvele restriktivne imigracijske propise ograničavajući broj imigranata, posebno za ljude koji dolaze iz istočne i jugoistočne Europe. Unatoč ograničenjima, značajan broj ljudi legalno je emigrirao u inozemstvo iz međuratne Jugoslavije, s dodatnim manjim brojem neregistriranih emigranata. SAD kao najpopularnije prekomorsko iseljeničko odredište zamijenile su Južna Amerika, uglavnom Argentina i Čile. Tamo je stigla gotovo polovica jugoslavenskih emigranata.

Štoviše, Kanada, Australija i Novi Zeland postale su nove atraktivne destinacije. Uz postepeno smanjivanje iseljavanja iz međuratne Jugoslavije na prekomorska odredišta, povećavala se i emigracija u europske zemlje. Većina hrvatskih iseljenika nastanila se u Njemačkoj, Belgiji i Francuskoj. Budući da je rad (i boravak) u inozemstvu trebao biti rješenje za samo ograničeno vrijeme, migranti su se planirali vratiti.

Političke i ekonomske posljedice Drugog svjetskog rata stvorile su nove vrste migracija (u prvom redu raseljenih osoba i izbjeglica) i nova odredišta. U ovaj val iseljeničtva iz Hrvatske sudjelovalo je oko 250 000 ljudi, uključujući poražene vojnike, kao i pripadnike njemačke,

češke i mađarske nacionalne manjine (Nejašmić 1991). Na primjer, Nezavisna Država Hrvatska (NDH) provela je represivnu reviziju imovinskih odnosa (konfiskacija) i prisilnu emigraciju prvenstveno na temelju etničkih kriterija, usmjerenih uglavnom protiv pripadnika židovske zajednice u gradskim i srpskim zajednicama u ruralnim područjima.

Veliki broj političkih emigranata pobjegao je iz novog komunističkog režima na prekomorska odredišta; posljedično, emigracija u Kanadu, Australiju i Novi Zeland znatno se povećala (Gregurović i Mlinarić 2012). Osim toga bilo je i dodatnih ekonomskih razloga iseljavanja, uključujući loše životne uvjete, tešku poljoprivrednu krizu i uništavanje brodogradnje. Dok su emigranti prije Prvog svjetskog rata radili uglavnom u čeličnoj i rudarskoj industriji, ti su se pridošlice zapošljavali uglavnom u trgovini i poljoprivredi (Mlinarić 2009; Colic-Peisker 2008). Daljnja migracija iz Jugoslavije dogodila se na pretežno slučajnan, neorganiziran i spontan način.

Tijekom socijalizma migracije iz Hrvatske mogu se podijeliti u dva karakteristična razdoblja. Prvi je trajao od 1946. do 1963/4. godine, a karakterizirao je porast ilegalnih emigranata, nakon ukidanja ograničenja putovanja radnim migrantima. Iz ekonomskih ili političkih razloga, ti su migranti ilegalno prešli jugoslavenske granice, najviše prema Italiji ili Austriji.

Drugo razdoblje počelo je 1964. godine i obilježila ga je država koja je tolerirana i čak olakšala masovne migracije radnika. Taj val uključuje veliki broj legalnih radničkih migranata, koji se službeno ne smatraju emigrantima, jer se od njih očekuje da se vrate, a denominirani su kategorijom popisa s izrazom „radnici na privremenom radu u inozemstvu“ (poznata i kao *Gastarbeiters*).

U pratnji članova njihovih obitelji koji žive s njima pripadali su različitim kategorijama migranata, od sezonskih do stalnih emigranata. Jugoslavenska vlada olakšala je napuštanje zemlje radi rada i veće plaće u inozemstvu sklapanjem bilateralnih ugovora o zapošljavanju sa stranim vladama, smatrajući privremeni rad svojih građana u inozemstvu kao način za smanjenje pritiska na tržištu rada i smanjenje visoke stope nezaposlenosti sredinom 1960-ih (Mežnarić 1991). Ova vrsta emigracije nastavila se sve do ranih 1970-ih, kada su europske zemlje, kao poželjna odredišta, uvele imigracijske kvote.

Hrvatska je imala jedan od najvećih udjela u broju iseljenika po glavi ukupnog stanovništva, veći od njezinog udjela u ukupnom stanovništvu Jugoslavije. Ovaj val radne emigracije također se razlikovao po svom karakteru, strukturi i distribuciji od prethodne ilegalne migracije. Razmjerno viša razina vještina migranata bila je jedna od glavnih karakteristika jugoslavenskih

radnika migranata (Baučić 1973). Najatraktivnija odredišta bile su zapadnoeuropske zemlje, posebno SR Njemačka. Međutim, visoko kvalificirani radnici migranti također su odlazili u SAD.

Iako početna ideja jugoslavenskih i odredišnih zemalja, kao i većine samih migranata, nije bila trajno naseljavanje u inozemstvu, velika većina njih postali su stalni iseljenici. Oni su odgađali povratak kući i prilagodili se zemljama domaćinu integracijom, asimilacijom i naturalizacijom (Mlinarić 2009).

Migracije *Gastarbeiters* bile su regulirane imigracijskom politikom, ali ta su pitanja u Jugoslaviji bila podcijenjena. S obzirom na broj ovih radničkih migranata u europskim zemljama i na broj povratnika koji je bio dvostruko manji od onih koji su otišli, očekivalo se da će se uslijed emigracije usporiti na gospodarski, društveno-politički i demografski razvoj Hrvatske (Baučić 1973; Nejašmić 1991).

Kraj socijalizma i raspad Jugoslavije 1991. pokrenuo je još jedan val masovnih migracija. Emigracija iz Hrvatske u zapadnu Europu i Sjevernu Ameriku posebno je uzrokovana ratom između 1991. i 1995. godine i ekonomskim krizama nakon propasti socijalizma. Migracije su uključivale žrtve prisilne migracije (npr. izbjeglice) i ekonomske migrante. Etnički motivi izazivali su različite skupine migranata da napuste zemlju, uključujući Srbe i pripadnike drugih etničkih grupa kao i Hrvate (Mesić 1992).

Politička stabilnost, zajedno s ekonomskom sigurnošću odredišne zemlje, i dalje su bili najčešći i najpoželjniji čimbenik. Mješavine poboljšanja mogućnosti na tržištu rada, profesionalne perspektive i / ili rodbine koji su živjeli u zemljama prijema privlačili su nove tokove iseljavanja. Visoko obrazovani, mladi, nezaposleni i neoženjeni u Hrvatskoj s većim radnim potencijalom vjerojatnije su ispitati mogućnost iseljavanja (Božić i Burić 2005).

3.2. Imigracija u Hrvatsku

Budući da je Hrvatska bila sastavni dio Austro-Ugarske monarhije, većina doseljenika od 19. do početka 20. stoljeća bili su doseljenici iz drugih dijelova Monarhije (iz područja današnje Austrije, Bosne i Hercegovine, Mađarske, Češke, Slovačke, Slovenije, Italije, Ukrajine i Poljske).

Njihovi potomci predstavljaju jezgru etničkog manjinskog stanovništva Republike Hrvatske (22 različite skupine prema Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina). Dok su se državni dužnosnici, obrtnici, vojnici itd. pojedinačno naseljavali u gradska područja i

administrativne centre, zemljoradnici su dolazili u velikom broju kupujući jeftino, ali raspadljivo poljoprivredno zemljište u dijelovima Slavonije. Nakon Prvog svjetskog rata, zbog političko-teritorijalnih i društvenih promjena, mnoge su se useljeničke obitelji vratile u svoje matične zemlje (Nijemci, Mađari, Česi itd.).

Iste društveno-političke promjene ubrzale su useljavanje južnoslavenskih naroda u Hrvatsku, što se uglavnom događalo tijekom nekoliko poslijeratnih godina tijekom optičkog procesa. Nakon 1918. godine nove vlasti poduzele su agrarnu reformu i planirali migraciju, tj. kolonizaciju, a određeni broj kolonista došao je u Hrvatsku iz drugih dijelova Kraljevine SHS / Jugoslavije (Vrbošić 1997). Te su migracije bile unutarnjeg karaktera (s obzirom na političko-teritorijalni položaj Hrvatske u to vrijeme).

Od 1918. do 1941. došlo je do značajnog porasta doseljavanja iz ekonomski pasivnih i siromašnih područja Bosne i Hercegovine u poljoprivredna područja, posebno u regije u kojima je živio velik broj manjina. Formiranje novih političkih granica (NDH 1941–1945.) uslijedilo je nakon novog vala kolonizacije u vezi s ratnim i poslijeratnim mehaničkim kretanjem stanovništva selektivnim nametanjem i prisilnim migracijama. Provodeći kolonizaciju pod svojom kontrolom, vlasti Nezavisne države Hrvatske (NDH) uglavnom su bile vođene kriterijima etničke pripadnosti.

Kako bi se etnički homogenizirala država, ovdje se doselilo poljoprivredno stanovništvo, većinom iz Bosne i Hercegovine, koja je također bila dio NDH. Dio imigranata došao je iz Slovenije kao slovenske izbjeglice, te Srbije (uglavnom osobe hrvatske nacionalnosti). Nova preraspodjela stanovništva ovisila je o promijenjenim političkim okolnostima nakon 1945. i stavu kolonista prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH) i antifašističkom pokretu. Urbana središta i poljoprivredna područja u Slavoniji desetljećima nakon rata ostala su poželjna imigracijska odredišta.

Dosadašnji prevladavajući oblici migracija (prisiljena, poticana i organizirana kolonizacija) zamijenjeni su ekonomskim migracijama kao reakcijama na iznenadnu industrijalizaciju i ekonomski razvoj koje je potaknula država. S druge strane, ekonomska imigracija iz drugih, manje razvijenih područja Jugoslavije obilježila je razdoblje do 1970-ih. Snažan porast imigranata došao je iz urbanih dijelova Bosne i Hercegovine, kao iz ekonomski nerazvijenih područja Srbije, Crne Gore, Makedonije i Kosova.

S druge strane, imigracija iz inozemstva i iz europskih zemalja nije bila brojno velika i sastojala se uglavnom od povratnika – hrvatskih iseljenika i / ili potomaka tih iseljenika prve ili druge generacije.

Jedna od karakteristika međudržavnih migracija od 1945. do 1990. bila je ta što su migranti za određite često birali matičnu republiku vlastitog naroda (Heršak 1993). To je zauzvrat dovelo do postupne homogenizacije federalnih jedinica bivše Jugoslavije.

3.3. Suvremeni migracijski obrasci

Suvremeni migracijski obrasci u Hrvatskoj obuhvaćaju različite vrste migranata. Hrvatska još uvijek mora razviti svoju migracijsku politiku kako bi prevladala nadolazeće migracijske izazove (npr. radni imigranti iz susjednih zemalja, migranti u povratku, kružni, tranzitni, neregularni migranti i tražitelji azila) (Gregurović i Mlinarić 2012; Župarić-Iljić 2013).

Iako Hrvati u inozemstvu predstavljaju značajan potencijal za poduzetničko, kulturno i znanstveno umrežavanje, nedavna imigracija u tu zemlju mogla bi pridonijeti hrvatskom razvoju. Potrebno je usredotočiti se na integraciju imigranata, prihvaćajući mogućnosti koje stvaraju i održavaju transnacionalne društvene prostore koji ih povezuju sa zemljama podrijetla ili drugim zajednicama migranata u inozemstvu, bilo europskim ili prekomorskim destinacijama (Kuti 2012). Takva kretanja, u posljednje vrijeme iu kontekstu EU, predstavljaju izazove za kreiranje politike i istraživanje migracija u Hrvatskoj.

4. ODLJEV MOZGOVA IZ REPUBLIKE HRVATSKE

Od ekonomske recesije i pridruživanja Europskoj uniji, Hrvatska je doživjela drastično povećanje iseljavanja mladih tercijarno obrazovanih koji traže daljnju kvalifikaciju i zaposlenje u inozemstvu. Odljev mozga izazvao je ozbiljnu zabrinutost kod političkih stranaka širom političkog spektra i društva u cjelini.

No, u posljednje vrijeme se ton diskursa pretvorio iz optužbi za nacionalnu „nelojalnost“ u bavljenje načinom ublažavanja poticajnih čimbenika emigracije s jedne strane i kako privući obrazovane i uspješne migrante natrag u zemlju s druge strane. Promjene u obrazovnom sustavu stručnjaci i javnost vide kao jedan od ključnih čimbenika u smanjenju neusklađenosti postojećih programa obrazovanja i osposobljavanja sa zahtjevima specijalnog znanja na domaćem tržištu rada i poboljšanju zapošljivosti mladih.

Kao posljedica gospodarske krize koja je Hrvatsku povukla u recesiju 2008. godine i otvaranja granica s Europskom unijom (EU) nakon pristupanja 2013. godine, Hrvatska je drastično povećala iseljavanje tercijarno obrazovanih mladih ljudi koji traže daljnju kvalifikaciju i zapošljavanje u inozemstvu. Odljev mozga izazvao je ozbiljnu zabrinutost među političkim strankama i društvu u cjelini.

U tome se Hrvatska suočava s vrlo sličnim izazovima sa susjedima regije – posebno onima sa socijalističkom prošlošću. Situacija je odražena u katalogu ključnih pitanja koja su navedena u Strategiji EU za Podunavsku regiju (European Commission, 2010). Najugroženiji problemi u cijeloj regiji navedeni su: negativni demografski događaji (opadajuća stopa nataliteta i starenje stanovništva) i visoka nezaposlenost mladih.

Pored toga, zapošljivost mladih vidi se kao ključno pitanje neusklađenosti prevladavajućih programa obrazovanja i osposobljavanja sa stvarnim specifičnim potrebama i znanjem domaćeg tržišta rada (u pogledu sadržaja, metoda i mogućnosti daljnjeg obrazovanja). Odnosi se na gospodarstvo u nastajanju u ekonomiji, npr. ekoturizam, kao i na čvrsto uspostavljene one poput bankarskog i osiguranja, kao i na opći nedostatak praktične orijentacije u svim fazama obrazovanja: osnovno, srednje i tercijarno obrazovanje, kao i u stručnom osposobljavanju.

Konačno, pitanje jednakosti u obrazovnom sustavu ostaje akutno, posebno s obzirom na raširenu diskriminaciju marginalizovanih grupa stanovništva kao što je romska zajednica (EUSDR, 2015).

Imigraciju mlađih pripravnika i zaposlenika općenito, posebno mlađih – ali i starih – profesionalaca i stručnjaka, neki u Hrvatskoj i regiji doživljavaju kao temeljnu prijetnju razvoju, konkurentnosti i održivosti, kako u državama članicama EU, tako i u (potencijalnim) državama kandidatkinjama (Taleski i Hoppe, 2015).

Doista, u Hrvatskoj je ton diskursa posljednjih godina postao raznolikiji: dok tradicionalne optužbe za nacionalnu nelojalnost od strane migranata i dalje postoje, ideje kako ublažiti poticajne čimbenike iseljavanja – poput nezadovoljavajuće situacije u zapošljavanju, ili su potrebe za dodatnim obrazovanjem – s jedne strane, i kako privučeni i uspješni migranti natrag u zemlju s druge strane postaju sve glasnjiji.

Promjene u obrazovnom sustavu danas stručnjaci i javnost vide kao jedan od ključnih čimbenika u smanjenju neusklađenosti prevladavajućih programa obrazovanja i osposobljavanja sa zahtjevima za specijalnim znanjima iz domaćeg radnog tržišta i poboljšanju zapošljivosti mlađih.

4.1. Emigracija i nezaposlenost mlađih

S dugom poviješću iseljavanja, Hrvatska je nakon pristupanja EU u ljeto 2013. doživjela novi egzodus, slično kao i ostale zemlje u fazi proširenja 2004. i 2007., poput Poljske i Rumunjske. Imigraciju, koja u prosjeku bilježi stalni porast od sredine 1990-ih, dodatno su potaknuli faktori povlačenja povezani sa slobodnim kretanjem radnika u EU.

Pored toga, podaci o migraciji koje je dostavio Državni zavod za statistiku jasno pokazuju da je migracija još jednom bilježila relativni rast, dok je imigracija smanjena od početka financijske krize kao posljedice recesije. Od 2009. neto migracija se više nije mogla uravnotežiti imigracijom, već je uronila u kronično negativan trend. Između 2013. i 2015., godišnja neto migracija gotovo se učetverostručila od –4884 do –17,945.

S obzirom na ukupnu populaciju od oko 4,2 milijuna i negativnu stopu nataliteta, takve su slike izazvale zabrinutost unatoč hrvatskoj tradiciji iseljavanja. Inače za Hrvate koji u dijaspori žive je gotovo tri milijuna, dok ostali domaći izvori daju nešto niže procjene od oko 2,5 milijuna.

Međutim, hrvatski službeni statistički podaci o trenutnoj dinamici migracija izgledaju gotovo neusporedivi u usporedbi s drugim izvorima. U siječnju 2016., dnevni list Jutarnji list opisao je podatke koje je glasnogovornik njemačkog Federalnog statističkog ureda opisao kao eksplozivne i alarmantne, što ukazuje na pad od oko 120 000 Hrvata od ulaska u EU (Turčcin, 2016).

U produljenoj recesiji od financijske krize, Hrvatska (45,1%), zajedno s Grčkom (49,5%) i Španjolskom (47,5%), zadržala je svoj položaj među zemljama EU s najvišim stupnjem nezaposlenosti mladih (Bundesagentur für Arbeit, 2016.). U 2016. godini nezaposlenost mladih pala je prvi put od početka krize u Hrvatskoj (28,8%), a do sada je rastući Grčka (46,7%) i Španjolska (42,6%).

Prema podacima za 2015., dok Hrvatska ima najnižu razinu obrazovanja s prijelaznim obrazovanjem u EU (2,8% u usporedbi s prosjekom EU od 11%), stupanj visokog obrazovanja je niži, a sve više studenata završava studije (EuropeanCommission, 2016: 1; 30,9% u dobi od 30 do 34 godine steklo je srednjoškolsko obrazovanje u usporedbi s prosjekom EU od 38,7%). Ono što izaziva zabrinutost je da je samo 62,6% maturanata koji su diplomirali na tercijarima zanimanjima pronašli zaposlenje unutar jedne do tri godine studija, što je u usporedbi s prosjekom EU od 76,9%.

Dakle, stupanj visokog obrazovanja nije omogućio posao, i iako se ova situacija uglavnom pripisuje utjecaju niskog ekonomskog rasta, već je neko vrijeme iz privatnog sektora naznačeno da diplomirani radnici nemaju dovoljno vještina zapošljivosti koje mogu tražiti potencijalni poslodavci. kao tehničke vještine stranog jezika, upravljanja i rješavanja problema (Lowther, 2004: 16-18). Ekonomisti su također razmišljali o tome kako neusklađenost između visokog obrazovanja i potreba brzo mijenjajućeg se i internacionaliziranog tržišta rada i dalje ometa konkurentnost zemlje (Bejaković, 2014: 93–115).

U skladu s tim, rasprava o mobilnosti postala je više diferencirana: negativno, ponekad alarmantno, medijsko izvještavanje o odljevu mozga i nezaposlenosti mladih, koje je i dalje visoko usprkos nekim znakovima ekonomskog oporavka, protuteza je iz više izvještaja utemeljenih na činjenicama i pozitivnih komentara o migraciji i mobilnosti. Javni rasprava o teškim situacijama na tržištu rada i iseljavanju pomalo se pomaknula od problema usmjerenih na rješenja.

Konačno, s obzirom na razmjerno visok udio iseljenika u dobi između 20 i najmanje 40 godina – gotovo isto toliko žena kao i muškaraca, i izuzev prijeko potrebnih profesionalaca poput

liječnika i medicinskog osoblja, postalo je korisno razmislite o tome kako potaknuti povratak. Jasno je da samo to ne može nadoknaditi negativne demografske i ekonomske posljedice iseljavanja.

Iako je potreba za aktivnom imigracijskom politikom jedva pojačala raspravu u toj mladoj jugoistočnoj Europi i novoj državi članici EU – u usporedbi s diskursima i praksama zapadnih i sjevernih članica EU – i tek se tada dotaknula u svjetlu izbjegličke krize u Europi, povećavajući se otvorenost prema hrvatskom inozemstvu i deideologizaciju domaćeg diskursa o dijaspori, kao i animiranje odnosa s predstavnicima druge generacije koji su nastanili Hrvatsku nakon tranzicije iz socijalizma, upućuju na postupan pomak u razmišljanju i otvaranje ljudima koji dolaze iz inozemstva.

U drugoj polovici 2008. godine započela je recesija koja i dalje negativno utječe na tržište rada i socijalnu situaciju u Hrvatskoj. Stopa zaposlenosti i aktivnosti u Hrvatskoj među najnižima je u EU-u, dok su stope nezaposlenosti znatno porasle od 2009., posebno za mlađu populaciju.

Važna su i strukturna pitanja poput starenja stanovništva, relativno visokih troškova rada, visokog udjela neprijavljenog rada i loših uvjeta rada. Osim toga, u usporedbi s ostatkom EU-a, Hrvatsku karakteriziraju relativno visoki rizici od siromaštva i socijalne isključenosti s 32,7% hrvatskog stanovništva u riziku od siromaštva i / ili socijalne isključenosti u 2011. Međutim, možda iznenađujuće, u svom Ekonomskom programu za 2013. godinu, hrvatska vlada postavlja prilično neambiciozne ciljeve za stopu zaposlenosti, te za smanjenje rizika od siromaštva i / ili socijalne isključenosti do 2020. godine.

Nakon šestogodišnjeg pada iz 2009. godine, hrvatsko gospodarstvo se oporavlja od 2015. godine, ali situacija na tržištu rada još je daleko od zadovoljavajuće. Unatoč smanjenju ukupne nezaposlenosti, Hrvatska je i dalje jedna od zemalja s najvišom stopom nezaposlenosti u EU-u i za starije i za mlade, dok su i zaposlenost i stopa aktivnosti jedan od najnižih u EU.

Pristupanje EU 2013. godine otvorilo je tržište rada EU za hrvatske radnike što je rezultiralo velikim iseljavanjem i uzrokovalo nestašicu radne snage u nekim sektorima. Zaposlenost je pokazala umjeren rast nakon recesije, ali čini se da se njezina struktura mijenja; naime, udio samozapošljavanja u ukupnoj zaposlenosti je smanjen, dok je udio privremene zaposlenosti porastao.

Neprijavljeni rad i diskriminacija određenih skupina, posebno žena, LGBTI osoba i Roma je još uvijek obilježje hrvatskog tržišta rada. Veliki dio radnika uvjete rada smatra jednako lošim

i lošijim nego na početku recesije. Skoro četvrtini hrvatskog stanovništva prijete siromaštvo ili socijalna isključenost, što je poboljšanje u usporedbi s vremenom krize. Ljudi starije dobne skupine, nezaposleni i niskokvalificirani su najosjetljivije skupine, a Hrvatska je jedna od zemalja s najvećim udjelom djece koja žive u riziku od siromaštva. Uspješnost socijalnih transfera u smanjenju (rizika od) siromaštva također je relativno niska, a s vremenom se pogoršava.

Suočavajući se s mnogim izazovima u sferi zapošljavanja i socijalne situacije u Hrvatskoj, Vlada je uvela niz zakonodavnih promjena i mjera politike. U 2014. je uveden novi Zakon o radu, koji je nastavio putem liberalizacije tržišta rada, dok je zakonodavstvo vezano za odgovornosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ), poput posredovanja pri zapošljavanju, zaštite od nezaposlenosti ili APTR-a, objedinjeno u jedinstvenom zakon – Zakon o tržištu rada – od početka ove godine. Od 2019. na snazi je i novi Zakon o minimalnoj plaći.

Iako shema jedinstvenog minimalnog dohotka – zajamčena minimalna korist – ima i malu adekvatnost i malu pokrivenost, vladini planovi za poboljšanje sustava socijalnih naknada za razdoblje 2018.-2020. uglavnom su usmjereni na neke tehničke aspekte funkcioniranja sustava. nego poboljšavanje kapaciteta za smanjenje siromaštva. Uz to, čini se da je demografski preporod i životni standard branitelja prednost nad siromašnima.

Možda najvažnija inicijativa za reformu politike vlade bile su promjene u poreznom sustavu gdje su se već dogodile četiri kruga reformi. Druga važna reforma bila je ona mirovinskog sustava. Iako je sveobuhvatna i ambiciozna, sindikati nisu dobro prihvatili reformu, pa je Vlada odlučila povući predložene izmjene propisane starosne dobi za odlazak u mirovinu i kazne za prijevremenu mirovinu.

Socijalni dijalog uglavnom se uspostavlja preko nacionalnog tripartitnog tijela Ekonomsko-socijalno vijeće (ESC), s nizom sektorskih tripartitnih i dvostranih socijalnih vijeća, kao i sa ekonomskim i socijalnim vijećima na razini županije. U posljednje vrijeme došlo je do ozbiljnih sporova između sindikata i Vlade oko funkcioniranja ESC-a, ali i u vezi s njegovom ulogom u mirovinskoj reformi, što je rezultiralo otkazivanjem sudjelovanja sindikata u ESC-u.

4.2. Glavni ekonomski razvoj

Iako na solidnom putu rasta posljednjih godina, Hrvatska se još uvijek oporavlja od duboke i dugotrajne recesije koja je započela prije deset godina. Zabilježen je negativan gospodarski rast šest uzastopnih godina (2009–2014), s kumulativnim padom realnog BDP-a od 12%. Recesija

je posebno utjecala na javne financije i tržište rada. Došlo je do oporavka od 2015. do 2018., uz kumulativni rast od 11,5% (prosječno 2,9%), ali realni BDP još je uvijek ispod brojke iz 2008. godine.

Glavni pokretači rasta bili su neto izvoz i, posebno, privatna potrošnja, dok su ulaganja značajno porasla tek 2019. godine. Inflacija je bila umjerena (s deflacijom u 2016.), dok je tečaj bio prilično stabilan. Javne financije stabilizirale su se od 2015. jer se omjer deficita i BDP-a značajno smanjio, a prvi višak opće države u 20 godina zabilježen je u 2017. (0,8% BDP-a). Omjer javnog duga i BDP-a također je počeo opadati zbog snažnijeg rasta BDP-a. Ipak, negativna stopa nataliteta i neto iseljavanje doveli su do depopulacije, što utječe ne samo na kretanja na tržištu rada, već i na održivost zdravstvenog i mirovinskog sustava.

4.3. Zaposlenost i tržište rada

Gospodarski oporavak doveo je do sporog porasta zaposlenosti jer je stopa zaposlenosti nadmašila razinu prije krize (2008.) samo u 2018. Ukupna stopa zaposlenosti u Hrvatskoj i dalje je jedna od najnižih u EU: samo 46,9% stanovništva starijeg od 15 godina i samo 65,2% u dobnoj skupini 20-64 godine zaposleno je u 2018. godini, što je više samo u Grčkoj i Italiji. Hrvatska se također suočava s prilično niskom stopom aktivnosti među radno sposobnim stanovništvom. Za one u dobi od 20-64 godine stopa aktivnosti iznosila je 71,0% u 2018. godini, što je drugo najniže u EU, a prosjek EU-28 iznosio je 78,4%.

Nadalje, stopa aktivnosti nije se značajno promijenila u posljednjem desetljeću. Nestić i Tomić (2018) tvrde da je niska stopa aktivnosti posljedica različitih čimbenika, uključujući prijevremenu mirovinu usred privatizacije 1990-ih i restrukturiranje bivših državnih poduzeća, mogućnost različitih oblika odlaska u mirovinu za posebne skupine populacije (branitelji, osobe s invaliditetom), produljeno obrazovanje i obiteljske / brižne odgovornosti (uglavnom se odnose na žene). Zaključuju kako Hrvatska ima najmanji potencijal radne snage u EU-u te predlažu da se zapošljavanjem poveća aktivacija.

Ukupna stopa nezaposlenosti više se prepolovila od svog vrhunca u 2013. godini, sa 17,3% na 8,5% u 2018. godini, dok je oko 6,9% aktivnog stanovništva bilo na raspolaganju za posao, ali ga nije aktivno tražilo. Ipak, to je bila jedna od najviših stopa nezaposlenosti u EU-u, nakon Grčke, Španjolske, Italije i Francuske. Nešto više od 40% nezaposlenih smatra se dugotrajno nezaposlenim. Uz to, postoje velike regionalne razlike u nezaposlenosti i uvjetima na tržištu

rada općenito, s tim da je istočni dio Hrvatske u najnepovoljnijoj situaciji (Christiaensen i sur., 2019).

4.4. Nestandardni oblici rada

Prema Eurostatu, stopa samozapošljavanja u 2018. godini iznosila je 10,8% u Hrvatskoj, 5,7 postotnih bodova (dalje: pp), manje nego u 2013. i gotovo 8 pp manje nego u 2008. Prosjek EU-28 bio je 14,3% u 2018. Smanjenje samozapošljavanja kao dijela ukupne zaposlenosti u Hrvatskoj uglavnom je rezultat manjeg broja radnika za vlastiti račun, odnosno samozaposlenih bez zaposlenika. Podaci Državnog zavoda za statistiku (DZS) nadalje pokazuju da je u razdoblju od 2008. do 2018. broj obrta i slobodnih aktivnosti smanjen za 27% 2, što bi mogao biti velik dio pada općeg samozapošljavanja.

S druge strane, udio privremene zaposlenosti među ukupnim brojem zaposlenika značajno se povećao u istom razdoblju: sa 12,3% u 2008. na 14,5% u 2013. i 20,0% u 2018., dok je prosjek EU-28 ostao na oko 14% , Zanimljivo je da je više od trećine privremenih ugovora trajalo do tri mjeseca, dok je gotovo 80% bilo do jedne godine.

Zapravo, Hrvatska već neko vrijeme ima najvišu stopu nesigurnog rada („ugovori do tri mjeseca“) sa 6,8% udjela nesigurne zaposlenosti u 2018. godini (prosjek EU-a bio je 2,2%), najviše u poljoprivredi, trgovini na malo i ugostiteljske aktivnosti. S obzirom na važnost turizma za hrvatsko gospodarstvo i njegovu sezonalnost, to se donekle i očekuje. Međutim, i drugi čimbenici, institucionalni (radno zakonodavstvo), tehnološki (digitalizacija, platforma ekonomija) i ekonomski (oprez poslodavaca) također su mogli igrati ulogu.

Kao što su u studiji objasnili Vukorepa i sur. (2017) teško je procijeniti broj i karakter drugih nestandardnih oblika rada ili opseg samozapošljavanja, mada se nestandardni ugovori sigurno koriste u nekim sektorima gospodarstva za smanjenje ukupne radne snage troškova. Istaknuti primjer je IT sektor koji, čini se, koristi mogućnost plaćanja nižih poreza omogućavajući radnicima da se registriraju kao neovisni obrtnici koji plaćaju paušalni porez putem takozvane paušalne obrtne sheme (paušalni obrt).

4.5. Nezaposlenost mladih

Nakon rekordno visoke stope nezaposlenosti za one u dobi od 15 do 24 godine iznad 50% u 2013. godini (udvostručena stopa u 2008.), stopa nezaposlenosti mladih počela je opadati, zajedno s ukupnom nezaposlenošću i dostigla je 23,7% za one u dobi od 15 do 24 godine i

17,6% za one u dobi od 15 do 29 godina u 2018. Međutim, to je i dalje za 8,5 (odnosno 5,6) pp više od prosjeka EU, što Hrvatsku stavlja na četvrto mjesto po stopi nezaposlenosti mladih, nakon Grčke, Španjolske i Italije.

Međutim, samo 33,5% starijih od 15-24 godine i 50,2% 15-29-ih sudjelovalo je na tržištu rada 2018. Njihovo se zapošljavanje pomalo poboljšalo, uglavnom zbog različitih programa politike, ali stope zaposlenosti mladih (25,6% i 41,3% za dobne skupine 15-24 odnosno 15-29) i dalje su ispod razine prije krize (2008).

Stopa NEET pokazuje da 13,6% stanovništva u dobi od 15 do 24 godine ili 15,6% stanovništva u dobi od 15 do 294 godine nije bilo u zaposlenju, obrazovanju ili obuci u 2018. Iako je to niže od gotovo četvrtine mlade populacije u NEET-u statusa tijekom krize, još uvijek je oko 3 pp veći od prosjeka EU. Samo je pet zemalja Europske unije imalo višu stopu NEET-a u 2018. S obzirom na dualni sustav srednjoškolskog obrazovanja kao i nisku stopu napuštanja i produženje visokog obrazovanja u Hrvatskoj, ne čudi da je nešto više od polovice NEET populacije jesu li oni nezaposleni. No, nedavna studija Tomića i sur. (2018.) ukazuje da je u Hrvatskoj spora tranzicija između škole i posla, jer je većina onih koji su završili (ili napustili) obrazovanje neaktivni mjesecima nakon završetka školovanja.

4.6. Manjak radne snage i migracije

Neka od primjetnih poboljšanja tržišta rada nisu samo zbog ekonomskog oporavka, već i zbog iseljavanja. Od početka krize 2009. godine, neto migracijski saldo u Hrvatskoj je negativan, što se dodatno pojačava nakon ulaska u EU 2013. godine. Službeni podaci DZS-a, iako podecnjivi, pokazuju da je u razdoblju od 2009. do 2018. više od 230 000 osoba (gotovo 190 000 od 2013.) emigriralo je, dok je nešto manje od 120 000 doseljavalo, što je rezultiralo negativnim migracijskim saldom više od 115 000 osoba. Isti podaci govore da je gotovo polovica iseljenika u dobnom rasponu od 20 do 39 godina, a 80% je u radno sposobnoj kategoriji između 15 i 64 godine, što prijeti tržištu rada, posebno u Istočnoj Hrvatskoj (Christiansen i sur., 2019; Draženović i dr., 2018).

Ovo veliko iseljavanje stanovništva starije životne dobi uzrokovalo je nestašicu radne snage, posebno u djelatnosti smještaja i prehrane, ali i u građevinskom, medicinskom i IT sektoru. To je izvršilo pritisak na plaće, iako nije dovoljno za privlačenje novih radnika u ove sektore. Vlada je pokušala prevazići ovo pitanje povećanjem broja radnih dozvola za strance, uglavnom u

građevinarstvu i ugostiteljskim djelatnostima, ali čini se da to nije bilo dovoljno da se zadovolji rastuća potražnja radne snage u tim sektorima (EIZ, 2018).

4.7. Plaće i troškovi rada

Prema DZS-u, nakon krize (2016-2018.) prosječna nominalna bruto plaća porasla je prosječno za 3,5% godišnje ili za 10,6% kumulativno, što iznosi 8 447 kuna (1 139 EUR) u 2018. godini. Za usporedbu, od 2009. do 2014. prosječna nominalna bruto plaća kumulativno je porasla za 5,3%. Zbog umjerene inflacije rasle su i realne plaće. Povećane su i prosječne plaće. Povećanja plaća u Hrvatskoj u posljednjem razdoblju uglavnom su rezultat povećanja plaća u javnom sektoru, smanjenja poreznog opterećenja (radnog) dohotka i nedostatka radne snage u određenim sektorima gospodarstva.

Podaci Eurostata sugeriraju da, iako je godišnja zarada u Hrvatskoj porasla za više od 10% u razdoblju od 2015. do 2018. (prosječno EU-28 porastao je za oko 2,5%), u svim ostalim državama središnje i istočne Europe (CEE), osim Slovenije, porasla za mnogo više (do 30% u Litvi). Unatoč tome, bruto i neto zarada u Hrvatskoj iznosila je oko 35% prosjeka EU-28 u 2018. godini, što je i dalje više nego u zemljama poput Poljske, Latvije, Litve, Rumunjske i Bugarske.

Rast plaća potaknuo je porast ukupnih troškova rada: indeks troškova rada (LCI) porastao je za više od 10% u razdoblju 2016-2018 (oko 12% u razdoblju 2010-2018), što je više nego dvostruko povećanje od prosjeka u EU od 5,2% u istom razdoblju. Međutim, sve ostale zemlje Srednje i Istočne Europe, osim Slovenije, pokazale su veće povećanje troškova rada. Razina ukupnih troškova rada u Hrvatskoj bila je 40% prosječne razine EU-28 u 2018. godini, viša nego u Poljskoj, Latviji, Mađarskoj, Litvi, Rumunjskoj i Bugarskoj.

Čini se da, usprkos naporima vlade države da smanji porezno opterećenje radnog dohotka, nastojeći povećati konkurentnost gospodarstva i kupovne moći stanovništva, troškovi rada mogu i dalje predstavljati prepreku ekonomskom rastu i približavanju razvijenijim zemljama EU. Međutim, rast plaća uvelike je pokriven rastom produktivnosti. U razdoblju od 2010. do 2017. godine stvarna produktivnost rada po osobi povećala se za gotovo 10% (prosječno povećanje u EU-28 iznosilo je 5,7%), ali ovo je opet drugi najniži rast zemalja članica Srednje i Istočne Europe. S obzirom da su se ukupni troškovi rada povećali za nešto više od 6% u razdoblju 2010-2017, nominalni jedinični troškovi rada u istom su se razdoblju smanjili.

Minimalne plaće Hrvatska je nedavno poduzimala aktivniju politiku minimalne plaće. I u 2017. i 2018. godini minimalna plaća povećana je za 5%. U 2019. godini porasla je za 9% i dosegla

3 750 kuna (508 eura). To ukazuje da se minimalna plaća povećala više od prosječne bruto plaće u cijelom gospodarstvu. U 2018. omjer minimalne i prosječne bruto plaće dostigao je 40,7% (slika 2), dok je neto iznosio 44,1%.

4.8. Neprijavljeni rad

Izvještaji o neprijavljenom radu ili neprijavljenom gospodarstvu općenito za Hrvatsku daju različite procjene njegove veličine, ali svi se slažu da je opseg „sivih“ aktivnosti značajan. Na primjer, prema istraživanju Eurobarometra iz 2013. godine (Europska komisija, 2014), oko 7% ispitanika u Hrvatskoj izvijestilo je da je izvršilo neke neprijavljene plaćene aktivnosti, osim redovnog zaposlenja, u posljednjih 12 mjeseci (isti udio kao u Švedskoj i Slovenija), s prosjekom EU-27 od 4%.

Relativno više ispitanika reklo je da poznaje ljude koji rade bez deklariranja (dijela) svojih prihoda: 42% u Hrvatskoj i 32% u EU-28. Neprijavljeni rad se povećao tijekom recesije (Bejaković, 2015), a neki ljudi – ručni radnici, nezaposleni i umirovljenici, niskokvalificirani muškarci – vjerojatnije su da će se uključiti u njega (Franić i Williams, 2014). Nedavno istraživanje pokazuje da je 9,2% odrasle populacije u Hrvatskoj obavljalo neprijavljeni rad u 2015. godini, dok je 6,6% registrirano ovisnih zaposlenika primalo plaće u ruke (Franić i Williams, 2017). Nezajavljeni rad u Hrvatskoj motiviraju čimbenici poput percepcije raširene prirode neprijavljenog rada, nedostatka povjerenja u formalne institucije, visoke nezaposlenosti i niskog mirovinskog dohotka (Stefanov i sur., 2017).

Trenutna globalna gospodarska kretanja, trgovinska konkurencija i tehnološke promjene uvelike su proširili složenost ugovora o tržištu rada i povećali broj zaposlenih koji rade u privremenom radnom statusu i nestandardnim oblicima zapošljavanja. Dio ekonomske teorije pokušava objasniti utjecaj tih trendova na tržištu rada na migraciju.

To je posebno važno u slučaju Hrvatske koja posljednjih godina doživljava velike razmjere iseljavanja. Broj ljudi koji su napustili zemlju povećao se četiri puta u odnosu na 2012.

Odabir metodologije vođen je karakteristikama podataka koji zahtijevaju prikladan procjenitelj u obitelji panel procjenitelja. Rezultati sugeriraju da tradicionalno razlike u plaćama utječu na iseljavanje, što je u skladu s konvencionalnom ekonomskom teorijom. Međutim, nesigurna zaposlenost, mjerena udjelom kratkoročnih ugovora u ukupnom zaposlenju, također ima važnu ulogu u objašnjavanju međunarodnih kretanja koja podržavaju novije teorije ekonomske migracije.

Trenutačna globalna gospodarska kretanja u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju, trgovinska konkurencija i tehnološke promjene uvelike su proširile složenost tržišta rada koja je već karakterizirala mnogo zaposlenih koji rade u privremenom radnom statusu i nesigurnosti posla (Menéndez i sur., 2007). Globalne krize odražene na tržištima rada i nezaposleni radnici možda su bili prisiljeni prihvaćati fleksibilne ugovore češće nego prije.

U kontekstu sve većeg broja nepovoljnih ugovora, mnogi su tražili drugo rješenje za rješavanje svog statusa na tržištu rada, poput neaktivnosti ili migracije, unutarnje i međunarodne. U posljednje vrijeme Hrvatska je iskusila velike razmjere iseljavanja s tendencijom još većeg porasta u budućnosti. U prethodnim godinama broj ljudi koji su otišli u inozemstvo gotovo se utrostručio, sa 12877 u 2012. na 47352 u 2017. godini.

Mnogi su teorijski modeli osmišljeni da objasne što pokreće vanjsku migraciju. Razlike u plaćama među zemljama najčešći su analizirani u neoklasičnim ekonomskim teorijama, dok novija teorija migracija proširuje analizu uključujući različite odrednice u odluci o migraciji (Taylor, 1999). Te nove teorije sugeriraju da se migracija ne zaustavlja u trenutku izjednačavanja plaća, već nastavlja postojati čak i ako su prinosi na različitim tržištima slični ako tržište rada u državi slanja ne radi ispravno (Porumbescu, 2015).

Jedan od nedostataka na tržištu rada koji može motivirati pojedince da potraže bolje mogućnosti u inozemstvu je nesigurno i nesigurno zapošljavanje. S obzirom na njegovu višedimenzionalnost koja se razlikuje u pojedinim zemljama, ekonomske i socijalne strukture tržišta rada, još uvijek nije postojao univerzalni sporazum o definiciji nesigurne zaposlenosti (Moscone i sur., 2016). Međutim, to je karakterističan oblik rada s niskom razinom sigurnosti, teškim radnim uvjetima, niskim plaćama i / ili ograničenim povlasticama socijalnog osiguranja.

To bi se moglo smatrati zaposlenjem u kojem je utjecaj zaposlenika na stvaranje radnih uvjeta gotovo nemoguć (Benach i sur., 2014). Nastanak i širenje nesigurnih radnih mjesta povezane su s brojnim promjenama, uključujući rast uslužnog sektora i slabljenje industrijske zaposlenosti, promjene tehnologije, organizacije korporacija rada, strategije poslodavaca, privatizacija u tijeku, marketizacija i individualizacija (Keune, 2013). Jedna od posljedica ovog razvoja je da se kvaliteta rada smanjuje, a nesigurnost ili nejasnoća na poslu postaju značajan dio svakog posla (Peña-Casas i Pochet, 2009; Greenan i sur., 2010). Rodgers (1989: 3) je izjavio da su karakteristike nesigurnih poslova:

imaju kratak vremenski horizont, ograničenog trajanja ili imaju visok rizik od prestanka rada;

- nedostaje kontrola nad radnim uvjetima, tempom rada i plaćama;
- nedostaje zaštita pri zapošljavanju; a karakteriziraju ih niski prihodi na ili blizu definiranih linija siromaštva.

5. MIGRACIJA, EKONOMSKO I TRŽIŠTE RADA I TRENDOVI U REPUBLICI HRVATSKOJ, 2002-2017.

Statistička definicija međunarodnog migranta preuzeta je iz službene hrvatske statistike, a temelji se na konceptu uobičajenog boravka, što znači da su doseljenici iz inozemstva i emigranti u inozemstvo osobe koje su promijenile svoju zemlju prebivališta za najmanje jednu godinu. Službene statistike migracija trebaju se uzimati s oprezom jer se objavljuju s odricanjem da se podaci o emigraciji temelje na samo-izvještavanju samih iseljenika, što je postupak obeshrabren relativno kompliciranim postupkom.

I imigracija i iseljavanje su u Hrvatskoj već dugi niz godina u porastu, ali od krize 2008., a posebno nakon pristupanja EU 2013. godine, porast iseljeničtva se sve više naglašava, što svake godine sve više smanjuje neto migraciju. Nekoliko autora, poput Šonje (2018), Jurića (2017), Župarića-Ilijća (2016) i Strielkowski W. i sur. (2013) su također procijenili tokove iseljavanja iz Hrvatske, pokazujući čak i lošiju situaciju od službene statistike.

U svakom slučaju, veliki odljev radne snage iz Hrvatske predstavlja izazov za rješavanje i vruću temu za političare u Hrvatskoj. Za Hrvatsku pružamo i neke ekonomske pokazatelje. Razdoblje od 2002. do 2017. bilo je razdoblje u kojem je Hrvatska prvo doživjela rast BDP-a do 2008., zatim šestogodišnju recesiju i ponovno oporavak 2015. Kriza koja je započela 2008. imala je posljedice u svim sferama gospodarstva, uključujući tržište rada.

Slijedom teoretskog okvira opisanog u prethodnim odjeljcima, možemo pretpostaviti da loše okruženje tržišta rada može snažno potaknuti radnike da traže bolje radne mogućnosti i uvjete u drugim regijama i zemljama, a ne u matičnoj zemlji. Od početka krize stopa nezaposlenosti u 2008. kontinuirano je rasla i dosegla gotovo 20% u 2013. i 2014. godini.

Ne samo da je nezaposlenost rasla, već se i struktura zaposlenosti mijenjala neprekidnim povećanjem nesigurnih zaposlenosti. Porast nije bio tako brz kao porast nezaposlenosti, ali udio nesigurne zaposlenosti neprestano se povećavao s 2% u 2008. na 8% u 2016..

Slobodno kretanje robe i kapitala, usluga i ljudi posljedica su uspostavljanja unutarnjeg tržišta Europske unije. Ulazak Hrvatske u Europsku uniju omogućio je Hrvatima otvaranje europskog tržišta rada, zbog čega je došlo do masovnog iseljavanja Hrvata. što dokazuje podatak da je u posljednjih stotinu godina s područja današnje Republike iselilo 2,3 milijuna ljudi Hrvatska (Nejašmić, 2014).

Autor navodi da bez vanjskih migracija (tj. u hipotetski zatvorenom stanovništvu), Hrvatska bi u 2001. imala najmanje 6,22 milijuna stanovnika, ili 40,1% više od nabrojanog broja. Dugoročni (odgođeni) učinci iseljavanja također su se potpuno iskazali. Emigracija najvitalnijih dobnih skupina dovela je do smanjenja plodnih kohorti i, posljedično, do smanjenja nataliteta i povećanja stope smrtnosti.

Negativni trendovi u demografskom razvoju Hrvatske kao što su prirodni pad, ukupna depopulacija, intenzivni proces starenja itd. prema Pokosu (2017), dosegli su dramatične razmjere, što nas svrstava u krug europskih zemalja s najnepovoljnijim demografskim procesima i trendovima.

Jedan od uzroka takve situacije je izuzetno negativan migracijski saldo, odnosno sve veći broj iseljenih stanovnika Hrvatske u usporedbi s brojem imigranata. "Iseljavanje iz Hrvatske pojavilo se kao specifičan i krajnje negativan čimbenik kretanja broja stanovnika od druge polovice 19. stoljeća, a nakon toga zabilježeno je nekoliko snažnih emigracijskih struja.

Posljednji snažni emigracijski val započeo je globalnom ekonomskom krizom 2008. godine, a intenzivirao se pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji 2013. godine i možda je najnepovoljniji dosad jer se odvija u okolnostima smanjene plodnosti, prirodnog pada, ukupne depopulacije i ubrzano starenje (Pokos, 2017).

Prema statističkim podacima Državnog zavoda za statistiku, Njemačka, Austrija te Irska su zemlje najpopularnije za migraciju u Europskoj uniji, što potvrđuje Rajković i Horvatina (2017.) da je nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju postojao trend emigracije u Irsku. Oni vjeruju da je iseljavanje potaknuto makropolitikim (ulazak Hrvatske u Europsku uniju i otvoreno tržište rada) i makroekonomskim kontekstom (ekonomski razvoj Irske).

Percepcija iseljenika ukazuje da glavni motivi iseljavanja nisu ekonomski. Analizom stavova iseljenika pokazalo se da je glavni poticaj za odlazak iz zemlje bio pojam da vrijednosti radne etike i poštenja uopće nisu institucionalizirane u Hrvatskoj te da iseljenici vjeruju da je hrvatsko društvo moralno slomljeno.

Kanižaj (2018) analizira suvremenu emigraciju iz Hrvatske u Švedsku, gdje posebno naglašava migrantsku mrežu, njezinu prisutnost te utjecaj na proces migracije. Prema Državnom zavodu za statistiku u zadnjih pet godina broj iseljenika iz Hrvatske u Švedsku porastao je osam puta. Upravo ovaj nagli porast iseljavanja u Švedsku može biti pokazatelj trenutne prirode novog, trećeg migrantskog vala iseljavanja u Švedsku.

Prema Ivandi (2017), glavni faktor migracije je svakako gospodarski rast. Autor navodi da su gospodarski rast i životni standard moguće i najvažniji atraktivni čimbenici za ekonomske migrante. Rad autorice Žabčić (2007) o osnovnim karakteristikama iseljavanja hrvatskog stanovništva analizira službene podatke Državnog zavoda za statistiku o broju iseljenog hrvatskog stanovništva.

Na temelju rezultata istraživanja autor zaključuje da je u prvih petnaest godina od osamostaljenja Republike Hrvatske najveći broj Hrvata iselilo se iz Grada Zagreba, a najmanji iz Međimurske županije u Austriju, Njemačku i Švicarsku te Sloveniju i Češka Republika. Unatoč brojnim anketama, uglavnom na temelju kvalitativnih podataka, pregled dostupne literature pokazao je nedostatak analize trenutnih kvantitativnih podataka o stvarnom broju iseljenih Hrvata.

5.1. Emigracija u brojkama

Kako je rečeno, pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji započeo je novi val iseljavanja hrvatskog stanovništva. Prema posljednjim podacima Državnog zavoda za statistiku, u 2017. godini ukupno je emigriralo 47.352 ljudi, što je gotovo 30% više u odnosu na prethodnu godinu i šest puta više nego deset godina ranije u 2008. godini, kada je samo 7.488 ljudi napustilo zemlju.

Pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji migracijski saldo nastavio je negativan trend. U 2013. godini iznosio je -4.884, dok je u 2017. dosegao -31.799. Dana 6. lipnja 2018. Hrvatska udruga poslodavaca (HUP) predstavila je rezultate ankete među hrvatskim iseljenicima o

razlozima napuštanja Republike Hrvatske. Studija je provedena primjenom metode CAWI2 u periodu od 15. ožujka do 15. svibnja 2018. na ukupno 661 ispitanika.

Prema rezultatima istraživanja, muškarci i žene gotovo su podjednako zastupljeni u emigraciji. 82% ispitanika se odselilo sa svojim partnerima, a 72% ispitanika sa cijelom obitelji. Nešto manje od polovine ispitanika ima srednjoškolsku diplomu, dok 50% ispitanika ima visoku stručnu spremu. Zanimljivo je napomenuti da je nešto više od 40% ispitanika bilo zaposleno stalno, odnosno ukupno 73,5% ispitanika bilo je zaposleno prije odlaska, ali 63,9% njih primalo je ispod prosječnu plaću.

Prema broju ispitanika koji su emigrirali između 2013. i 2018. godine, većina njih je u 2016. i 2017. emigriralo u Njemačku (29,6%), Irsku (20,8%), Belgiju (10,9%) i Švedsku (10,3%). Ako se tome dodaju podaci o dobi iseljenika, od kojih je većina u dobi od 20 do 44 godine, jasno je da Hrvatska slijedi negativan trend, ne samo u broju stanovnika, već i u natalitetu.

Posljedice migracija mladih ogledaju se ponajprije u demografskom karakteru stanovništva. Migracije utječu na stanovništvo, natalitet i smrtnost te strukturu stanovništva (demografska, ekonomska, socijalna, etnička i drugo). Emigracija mladih uzrok je negativnih demografskih trendova, prirodne depopulacije te povećanog udjela starijeg stanovništva (Peruško, 2016). Gotovo 20% iseljenika 2017. godine u dobi je 0 do 19 godina, što čini više od 1% ukupnog stanovništva Republike Hrvatske u toj dobnoj skupini.

Prema Državnom zavodu za statistiku, najpopularnije zemlje za iseljavanje u 2017. godini bile su Njemačka, u koju je iz Republike Hrvatske iselilo 64% ukupnog broja ili 29.053 ljudi, te Austrija i Irska, gdje je emigriralo 6% hrvatskih državljana, odnosno 2.706 ljudi nastavilo je svoj život u Austriji, a 2.676 u Irskoj.

Prema Saveznom zavodu za statistiku Njemačke, od ulaska Hrvatske u Europsku uniju do 2017. godine u Njemačku je doseljeno oko 200.000 hrvatskih državljana, što je gotovo 5% ukupnog hrvatskog stanovništva, a broj hrvatskih državljana kojima je dodijeljeno njemačko državljanstvo naglo je porastao.

Prema dokumentu Freizügigkeitsmonitoring: Migration von EU-Bürgern nach Deutschland (Migracija građana EU-a u Njemačku), ulaskom u Europsku uniju dogodio se nagli porast doseljenika iz Republike Hrvatske. U 2010. iz Hrvatske je u Njemačku iselilo 4.836 osoba, u 2011. 8.089 ljudi, a 2012. 9.019, dok se u 2013. broj iseljenika naglo povećao na 18.633, u 2014. na 37.060 ljudi, a u 2015. i 2016. godini na 50.646 i 51.163 osobe.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2016. godine, broj hrvatskih državljana koji su emigrirali u Njemačku bio je 20.343, što je više nego dvostruko manje od broja novoregistriranih hrvatskih doseljenika u Njemačku u istoj godini. Ovi podaci zapravo pokazuju da su stvarne brojke o broju iseljenika iz Republike Hrvatske daleko veće od zabilježenih.

Prema brojnim istraživanjima, službeni podaci o broju iseljenika iz Republike Hrvatske nedovoljno su precizni zbog velikog broja neregistriranih građana. Na primjer, rezultati istraživanja Rajković Ivete i Horvatina (2017) pokazuju da se odlazak hrvatskih državljana u Irsku ne može pratiti prema Državnom zavodu za statistiku, jer „u podacima o vanjskoj migraciji u određene zemlje Irska se prvi put spominje samo u 2016. godini, i to s brojem od 1 915 iseljenih hrvatskih državljana, što se ne podudara sa statistikom Irske, prema čijim je evidencijama iste godine u Irskoj namjeravalo prijaviti se za posao 5 312 hrvatskih državljana.

Prema podacima Republike Irske iz travnja 2016., broj hrvatskih državljana porastao je za 430,8% u odnosu na 2011. Tako su stanovnici koji su rođeni u Hrvatskoj zabilježeni s najvećim relativnim porastom između 2011. i 2016. svih etničkih skupina u Irskoj. Prema podacima Republike Austrije, broj hrvatskih državljana koji su se doselili u Austriju u 2016. godini bio je 5,097, dok je prema Državnom zavodu za statistiku ta brojka znatno niža, svega 2.134 hrvatskog državljana koji su se doselili (Pokos, 2017).

Na temelju podataka za Njemačku, Austriju i Irsku, koje se smatraju zemljama s najvišim postotkom useljenih hrvatskih državljana u 2016. godini, prikazana je stvarna situacija o broju iseljenih hrvatskih državljana, koja pokazuje da je prosječno 62% više iseljenih hrvatskih državljana nego što to kazuju službeni podaci Republike Hrvatske.

Službeni podaci Državnog zavoda za statistiku navode da je u 2016. emigriralo 34.815 hrvatskih državljana, što znači da je stvarni broj iseljenih hrvatskih državljana za tu godinu bio oko 56.400. Prema istom tom izvoru, od ulaska Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine 2017. godine 242.285 građana napustilo je Hrvatsku, što je gotovo 6% ukupnog stanovništva Republike Hrvatske.

5.1. Razlozi migracije

Migracija stanovništva postoji od davnina. Danas, kada sela postaju sve manje naseljenja, a gradove i industrijska područja preplavljuje stanovništvo, postavljaju se pitanja o razlozima migracija. Postoje različite teorije koje objašnjavaju protok ljudi i kapitala, no ne postoji univerzalno prihvaćeni teorijski okvir za objašnjenje migracija (Gombar, 2017).

Prema teoriji dvostrukog tržišta, uzroci migracije kriju se u takozvanim faktorima potiskivanja i povlačenja koji djeluju u kombinaciji kao podražaji koji utječu na migraciju, tj. oni su nužni motivirajući faktor zbog kojeg se ljudi odlučuju na migraciju. Čimbenici potiskivanja skup su faktora zbog kojih se neka osoba odluči preseliti, dok su vučni čimbenici oni koji privlače tu osobu da se nastani u određenom području (Mikac i Dragović, 2017).

U istraživanju koje je između hrvatskih iseljenika provela Hrvatska udruga poslodavaca o razlozima napuštanja Republike Hrvatske ispitanici navode neorganiziranu i loše vođenu državu, brojne nesposobne političare i stranke bez vizije, beznada, nepotizam, korupciju i kriminal te pucnjave zbog prošlosti, ustaše i partizane, nedostatak perspektive za obitelj, rastući primitivizam, vjerska netolerancija i nacionalizam, nedostatak promjena u državi i drugo.

42% ispitanika ne namjerava se vratiti živjeti u Hrvatsku, dok 20,8% njih to planira tek u mirovini. Kao čimbenici povlačenja ispitanici su naveli sljedeće razloge: zemlja se razvija, bolja perspektiva za njih i njihove obitelji, uređenost sustava (pravna zaštita), posao koji im se nudi (tvrtka i plaće), sigurnost zemlje i okruženja, preporuke prijatelja i mnoge druge.

Zaključuje se da je glavni razlog napuštanja nezadovoljstvo osnovnih ljudskih potreba prema Maslowovoj hijerarhiji potreba. Veliki problem vanjske migracije predstavlja odlazak mladih te visokoobrazovanih ljudi iz zemlje, tzv. odljev mozga. Nedostatak praktičnog iskustva i nespojivost obrazovnog sustava s tržištem rada stavlja mlade ljude u nepovoljniji položaj na tržištu rada. Stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj u dobi ispod 25 godina iznosila 22,7% u četvrtom tromjesečju prošle godine, što je iznad prosjeka Europske unije.

Visoko obrazovani profesionalci, znanstvenici, intelektualci i umjetnici glavni su nositelji ekonomskog i socijalnog razvoja svake zemlje, pa ih nazivaju ljudskim kapitalom. Važnost ljudskog kapitala društveno je prepoznata tek u novije vrijeme i predstavlja najvažniji segment koncepta intelektualnog kapitala (Jambreč i Penić, 2008).

Mnoge zemlje žele smanjiti ovaj problem nudeći stipendije izvrsnim studentima, pružajući im kvalitetno obrazovanje (unutar ili izvan granica svoje domovine), a dio državnog prihoda ulažu u obrazovanje i profesionalni razvoj (Relja, Reić Ercegovac i Čerenić , 2015).

Uz stručnjake i visokoobrazovane pojedince, fenomen odljeva mozga uključuje i znanstvenike koji namjeravaju napustiti ili su već napustili postojeće profesionalno mjesto u znanstvenom sustavu. U odnosu na opće migracije, znanstvene migracije su specifične prirode, tj. „motivacija znanstvenika za radikalnu promjenu posla i okoliša temelji se prije svega na unutarnjoj motivaciji koja se odnosi na profesionalne težnje i očekivanja, u smislu pronalaženja boljih uvjeta za znanstveni rad i kreativnost, napredovanje u karijeri i postignuća te da se motivacija znanstvenika razlikuje od buđenja ostalih iseljeničkih segmenata stanovništva koji su prisiljeni na odlazak prije svega ekonomskim i / ili političkim motivima - materijalnim prosperitetom, sigurnošću i / ili slobodom (Golub, 2005).

5.2. Budućnost Republike Hrvatske

Predviđa se da će 800.000 ljudi u narednih trideset godina napustiti Republiku Hrvatsku. Prema projekciji ukupnog broja i starosnog sastava stanovništva Hrvatske do 2051. godine (Akrap, 2015.), ukupno stanovništvo u odnosu na 2011. godinu, kada se proveo posljednji popis stanovništva, smanjit će se s 4.284.889 na 3.456.866, što je smanjenje za 20% stanovništva. Najveći pad stanovništva očekuje se u Sisačko-moslavačkoj županiji (59%) i Ličko-senjskoj županiji (56%).

Prema dobnim skupinama, doći će do smanjenja broja stanovništva u dobi od 0 do 14 godina do 2051. godine smanjit će se za 35%, u dobi od 15 do 64 godine smanjit će se za 32%, dok će se broj starijeg stanovništva (u dobi iznad 65) povećati za čak 40%. Prema Ministarstvu rada i mirovinskog sustava od 2015. godine, očekuje se da će se do 2060. godine ukupan broj stanovnika smanjiti za više od 500.000, a to je stanovništvo u dobi od 15 do 64 godine za više od 700 000, a porast stanovništva starijeg od 65 godina za 300 000.

Predviđaju da će 2060. godine 30% ukupnog stanovništva biti starije od 65 godina, a trećina ukupnog stanovništva umirovljena. Oni također očekuju porast broja osiguranika do 2025. zbog povećanih stopa zaposlenosti, što se nastavlja na nepovoljni trend u omjeru umirovljenika i osiguranika (prema predviđanjima za 2060. taj bi omjer mogao pasti na 1,05), povećanja prosječne dobi i radnog staža. Zapošljavanje starijih osoba i žena, povećanje dobi za umirovljenje (trenutna mirovinska reforma) i smanjenje jaza između mirovinskih prihoda i

rashoda od doprinosa u prvi stup, što bi trebalo dovesti do smanjenja potrošnje iz državnog proračuna s 5% na 1,4% BDP-a u razdoblju 2013-2060.

Utjecaj migracije na tržište rada nije sasvim jasan zbog različitih rezultata empirijskog istraživanja. Unatoč nekoliko desetljeća ekonometrijskog istraživanja utjecaja migracije na rezultate na tržištu rada, većina je usmjerena na SAD, što ne daje pravu sliku malih zemalja Europske unije.

Glavnu brigu ekonomskih analiza ima utjecaj imigracije na plaće i zaposlenost domaćih radnika, premda je literatura o ovom pitanju opsežna, veliki broj konceptualnih i ekonometrijskih problema karakterizira ova djela. Pored toga, a to posebno vrijedi za europske zemlje, empirijske analize susreću se s poteškoćama u prikupljanju statističkih podataka o imigrantima i njihovim karakteristikama, poput razine obrazovanja i / ili kvalifikacija, što je sve potrebno za analizu koja se dobro provodi.

Neravnoteža ponude i potražnje na tržištu rada vidljiva je u sektorima kao što su turizam, građevinarstvo i proizvodnja, koji su godinama ovisni o imigrantima. Knežević (2018) zaključuje da: „što se više ljudi seli, kvaliteta ljudskih resursa raste, odnosno ostaje više ljudi koji mogu naći posao. Oni nesposobniji idu prema toj korelaciji, ali grozno je što smo na temelju toga konkurentniji. Dugoročno, s takvim trendom možemo imati 100% zaposlenost, ali priča je i dalje katastrofalna.“

Prema Državnom zavodu za statistiku Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Republika Hrvatska svjedoči smanjenju broja nezaposlenih i povećanju BDP-a. Ako se tome dodaju i brojke o broju iseljenih hrvatskih građana, dobivaju se puno drugačiji rezultati. Postotak BDP-a po glavi stanovnika je manje-više isti.

Analiza udjela u BDP-u po županijama pokazuje nastavak trenda nejednakog regionalnog ekonomskog razvoja zemlje. Od 2008. do 2016. godine udio u BDP-u Grada Zagreba povećan je za 1,7%, dok se udio BDP-a u čak 13 županija smanjio.

6. ZAKLJUČAK

Republika Hrvatska trenutno prolazi kroz osmi val emigracije, vođen pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji. Bilanca migracija nastavlja negativan trend – od 2013. do 2017. godine gotovo 6% stanovništva napustilo je Republiku Hrvatsku. Unatoč uvjerenju da je većina iseljenika nezaposlena, 73,5% iseljenika je zaposleno, ali samo njih 36,1% prima plaću veću od prosjeka. Starost iseljenika (više od 50%) kreće se od 20 do 44 godine, zbog čega Hrvatska slijedi ne samo negativan trend opadanja stanovništva, već i nataliteta. Razlog za to leži u neusklađenosti obrazovnog sustava s tržištem rada i nedostatku praktičnog iskustva. Rješenje ovog problema leži u obrazovanju i profesionalnom razvoju koji bi mogao dovesti do smanjenja iseljavanja mladih, obrazovanih ljudi iz zemlje. Najpopularnija zemlja za iseljavanje posljednjih nekoliko godina je Njemačka, a slijede je Austrija i Irska. Ovim se radom utvrdila netočnost službenih podataka Državnog zavoda za statistiku o broju iseljenika, a temeljem istraživanja utvrđeno je da je taj broj veći za oko 62%. Jedinstveni sustav prebivališta ili boravka građana EU-a dao bi pravu sliku migracija unutar Europske unije, što bi smanjilo troškove iz državnog proračuna (npr. isplata naknada za nezaposlene onima koji rade izvan Republike Hrvatske). Prema nekim prognozama, u narednih trideset godina iz Republike Hrvatske će iseliti čak 800.000 ljudi, što je oko 20% stanovništva Republike Hrvatske.

LITERATURA

1. Arango, J. (2017) "Theories of International Migration", in Joly, D., *International Migration in the New Millennium: Global Movement and Settlement*, Routledge, pp. 25-45. Arango, 2016).
2. Baučić, I. (1973). *Radnici u inozemstvu prema popisu stanovništva Jugoslavije 1971.* Zagreb: Institut za geografiju Sveučilišta u Zagrebu.
3. Bejaković P (2014) *Obrazovanje, tržište rada i mobilnost radne snage u Hrvatskoj – stanje i problemi.* In: Puljiz V, Tica J and Vidović D (eds) *Migracije i razvoj Hrvatske: Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju.* Zagreb: Croatian Chamber of Economy, pp.93–115.
4. Bejaković, P. (2015). A revision of the shadow economy in Croatia: causes and effects. *Economic research - Ekonomska istraživanja*, 28(1), 422-440.
5. Benach J., Vives A., Amable M., Vanroelen C., Tarafa G. and Muntaner C. (2014) "Precarious employment: Understanding an emerging social determinant of health", *Annual Review of Public Health*, Vol. 35., pp. 229–253.
6. Christiaensen, L., Ferre, C., Ivica, R., Matkovic, T., & Sharafudheen, T. (2019). *Jobs Challenges in Slavonia, Croatia—A Subnational Labor Market Assessment.* Working Paper No. 35., World Bank.
7. Colic-Peisker, V. (2008). *Migration, Class, and Transnational Identities: Croatians in Australia and America.* Urbana – Chicago: University of Illinois Press.
8. Draženović, I., Kunovac, M., & Pripužić, D. (2018). Dynamics and determinants of emigration: the case of Croatia and the experience of new EU Member States. *Public Sector Economics*, 42(4), 415-447.
9. EIZ (Ekonomski institut, Zagreb) *Croatian Economic Outlook*, No 73, The Institute of Economics, Zagreb, Zagreb, 2018. Dostupno na: https://eizg.hr/userdocsimages/publikacije/serijske-publikacije/ceo/ceo_73_september-18.pdf (13.8.2020.)
10. Golub, B. (2005). *Napuštanje znanstvenog poziva i/ili znanstvene karijere u Hrvatskoj, Elite znanja u društvu (ne)znanja*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja, 185-229.
- Akrap, A. (2015). Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051., *Bogoslovska smotra*, 85(3), 855-868.

11. Gregurović, S., Mlinarić, D. (2012). The Challenges of Migration Policies in Croatia: Migration History, Trends and Prospects, *AEMI Journal*, 10, 99–113.
12. Heršak, E. (1993). Panoptikum migracija – Hrvati, hrvatski prostor i Evropa, *Migracijske teme*, 9 (3-4), 227–302.
13. Jambrek, I., Penić, I. I. (2008). Upravljanje ljudskim potencijalima u poduzećima – ljudski faktor, motivacija zaposlenika kao najvažniji čimbenici uspješnosti poslovanja poduzeća, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 29(2), 1181-1206.
14. Keune, M. (2013), “Trade union responses to precarious work in seven European countries”, *Inter-national Journal of Labour Research*, Vol. 5, Issue 1, pp.59-79
15. Lakatoš, J. (1914). *Narodna statistika*. Zagreb: author’s ed.
16. Mesić, M. (1992). *Osjetljivi i ljuti ljudi – hrvatske izbjeglice i prognanici*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti – Ured za prognanike i izbjeglice Vlade RH.
17. Mežnarić, S. (1991). *Osvajanje prostora – prekrivanje vremena: migracije umjesto razvoja*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
18. Mikac, R., Dragović, F. (2017). Masovne migracije: izazovi, posljedice i put naprijed, *Forum za sigurnosne studije*, 1(1), 130-152.
19. Moscone, F., Tosettia, E., Vittadini, G., (2016), “The impact of precarious employment on mental health: The case of Italy”, *Social Science & Medicine*, Vol. 158, pp. 86-95.
20. Nejašmić, I. (1990). Iseljavanje iz Hrvatske u evropske i prekomorske zemlje od sredine 19. stoljeća do 1981. godine – pokušaj kvantifikacije, *Migracijske teme*, 6 (4), 511–526.
21. Nejašmić, I. (1991). Iseljavanje iz Hrvatske – brojčani aspekt stoljetnog procesa. In: I. Crkvenčić (ed.). *Političko-geografska i demografska pitanja Hrvatske*. Zagreb: Savez geografskih društava Hrvatske, 61–81
22. Nejašmić, I. (2014). Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa, *Migracije i etničke teme, Pregledni rad*, 3(3), 405-435.
23. Nestić, D., Rubil, I., Stubbs, P., & Tomić, I. (2013). The employment and social situation in Croatia. European Parliament, DG for Internal Policies, Policy Department A: Economic and Scientific Policy. Dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/507478/IPOL-EMPL_NT\(2013\)507478_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/507478/IPOL-EMPL_NT(2013)507478_EN.pdf) (13.8.2020.)
24. Peña-Casas, R., Pochet, P. (2009), *Fifteen Years of Working Conditions in Europe: Convergence and Divergence Over Time and Within Europe*, European Foundation for the Improvement of Working and Living Conditions, Office for Official Publications of the European communities, Luxembourg

25. Pokos, N. (2017). Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske, *Političke analize*, 8(31), 16-23.
26. Porumbescu, A. (2015). "Defining the new economics of labor migration theory boundaries: a soci-ological-level analysis of international migration", *Revista de Științe Politice. Revue des Sci-ences Politiques*, Vol. 45, pp. 55-64
27. Rajković Iveta, M., Horvatin, T. (2017). Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije, *Prethodno priopćenje, Migracijske i etničke teme*, 33(3), 247-274
28. Relja, R., Reić Ercegovac, I., Čerenić, V. (2015). Potrebe, mogućnosti i namjera odlaska u inozemstvo: analiza stavova studenata iz Splita (RH) i Sarajeva (BiH) – Needs, opportunities and intention to study abroad: the attitudes of students from Split and Sarajevo, *Andragoški glasnik*, 19(1- 2, 34), 1-21.
29. Stefanov, R., Williams, C., & Rodgers, P. (2017). Tackling Undeclared Work in Croatia: knowledge-informed policy responses. GREY Policy Brief No. 3, Sheffield University Management School, University of Sheffield.
30. Taleski D and Hoppe B (2015) *Jugendliche in Südosteuropa – Lost in Transition*. Study commissioned by the Friedrich Ebert Foundation. Available at: <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/11504.pdf>(accessed 26 January 2018).
31. Taylor, J. E. (1999) "The new economics of labor migration and the role of remittances in the migration process", *International Migration*, Vol. 37. No.1, pp. 63-88.
32. Telišman, T. (1978). Statistički pokazatelji o iseljavanju naših ljudi s posebnim osvrtom na Hrvatsku. In: I. Čizmić et al. (eds.). *Iseljništvo naroda i narodnosti Jugoslavije*. Zagreb: Zavod za migracije i narodnosti, 130–143.
33. Turcin K (2016) U Njemačku se od ulaska u EU iselilo 120 tisuća Hrvata. *Jutarnji List*, 29 January. Available at: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-njemacku-se-od-ulaska-u-eu-iselilo-120-tisuca-hrvata/94231/> (accessed 26 January 2018)
34. Vrbošić, J. (1997). Kategorije i brojčano stanje kolonista u Slavoniji i Baranji između dva svjetska rata, *Društvena istraživanja*, 6 (2-3), 293–310.
35. Vukorepa, I., Tomić, I. & Stubbs, P. (2017). *ESPN Thematic Report on Access to Social Protection of People Working as Self-employed or on Non-standard Contracts - Croatia*. European Social Policy Network Thematic Reports. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=17687&langId=en>. (13.8.2020.)

SAŽETAK

Kroz povijest je Republiku Hrvatsku pogodilo nekoliko velikih valova iseljavanja. Posljednji val iseljavanja započeo je pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji 2013. godine, a nastavlja se i danas. Razvijene zemlje Europske unije, poput Njemačke, Austrije i Irske, postale su glavno odredište hrvatskih iseljenika u potrazi za boljim životom. Iseljavanje hrvatskih državljana ne može se nadgledati prema službenim podacima Državnog zavoda za statistiku, jer ti podaci nisu usklađeni sa statističkim podacima zemalja iseljeništva. Prognoze budućih migracija hrvatskih građana ukazuju na gubitak 20% stanovništva u sljedećih trideset godina, zbog čega je već potrebno razviti nove ekonomske, mirovinske, obrazovne i druge politike koje utječu na demografske promjene.

Ključne riječi: *iseljenički valovi, tržište rada, Europska unija, odlijev mozgova, gubitak stanovništva.*

SUMMARY

Throughout history, the Republic of Croatia has been hit by several large waves of emigration. The last wave of emigration began with the accession of the Republic of Croatia to the European Union in 2013, and continues today. Developed countries of the European Union, such as Germany, Austria and Ireland, have become the main destination for Croatian emigrants in search of a better life. The emigration of Croatian citizens cannot be monitored according to the official data of the Central Bureau of Statistics, because these data are not harmonized with the statistical data of the countries of emigration. Forecasts of future migrations of Croatian citizens indicate the loss of 20% of the population in the next thirty years, which is why it is already necessary to develop new economic, pension, educational and other policies that affect demographic change.

Keywords: *emigration waves, labor market, European Union, brain drain, population loss.*